

Oponentský posudok na habilitačnú prácu Mgr. Eugena Zeleňáka, Ph.D

Tri výklady narativizmu Franka Ankersmita

Habilitačná práca Dr. Eugena Zeleňáka *Tri výklady narativizmu Franka Ankersmita* prináša vynikajúcu ilustráciu metód analytickej filozofie. Autor si zvolil náročnú a kontroverznú tému z oblasti filozofie histórie – narativizmus. Pomocou interpretačných techník analytickej filozofie (ako sú explikácia pojmov, porovnávanie rôznych interpretácií na základe ich logických dôsledkov, ...) ponúka jasný, konzistentný a presvedčivý výklad pozície Franka Ankersmita, ktorý následne zaujímavým spôsobom rozvíja v troch smeroch. Preto už na úvod treba konštatovať, že Zeleňáková práca predstavuje optimálne skĺbenie profesionálnej erudície v oblasti analytickej filozofie s filozofickou nápaditosťou a kreativitou.

Prvá časť práce, *Narativizmus Franka Ankersmita*, prináša plauzibilný ústretový výklad Ankersmitovej pozície z jeho raného diela *Naratívna logika: sémantická analýza historikovoho jazyka* (1983), ktorá je interpretmi často kladená do súvisu s postmodernizmom a relativizmom. Zeleňák presvedčivo ukazuje, že takáto interpretácia nie je nevyhnutná a dokonca ani nie je konzistentná s celkovým zameraním príslušného Ankersmitovho diela. Zeleňák ponúka pre základné pojmy a tézy Ankersmitovho narativizmu jasný a konzistentný výklad, ktorý plne vyhovuje normám a štandardom obvyklým v rámci tradície analytickej filozofie. Za obzvlášť zdarilý považujem výklad Ankersmitovho kontroverzného pojmu *naratívnej substancie* a objasnenie otázky jeho (ne)referovania. V tejto súvislosti sa vynára zaujímavá otázka vzťahu Ankersmitovho pojmu naratívnej substancie a traktátovského pojmu formy zobrazenia.

Druhá časť, *Ankersmitova Historická reprezentácia*, prináša výklad terminologických a koncepcných zmien Ankersmitovej pozície, obsiahnutých v jeho druhej významnej práci, nazvanej *Historická reprezentácia* (2001). Zeleňák ukazuje, že v priebehu takmer 20 rokov ktoré od seba uvedené dve diela oddeľujú, v Ankersmitovom myslení došlo k viacerým významným zmenám. Asi najdôležitejšou z nich bol obrat k jazyku a s tým súvisiaca zmena terminológie ako aj stratégie výkladu svojej pozície. Ankersmit prestáva hovoriť o narratívu a naratívnej substancii a namiesto toho zavádza pojem historickej reprezentácie. Zeleňák s porozumením vysvetľuje tieto zmeny, ale súčasne presvedčivo ukazuje, že základné tézy

Ankersmitovej pozície ostávajú nezmenené. Dôležité je tiež objasnenie rozdielu medzi narativizmom Franka Ankersmita a Haydena Whitea. Ankersmit síce, rovnako ako White, zdôrazňuje naratívny charakter historických diel, ale na rozdiel od Whitea tvrdí, že pri ich skúmaní metódy literárnej vedy neumožňujú odhaliť povahu historických narácií a niekedy nás môže zaviesť na scestie. V tejto časti práce považujem za prínosný Zeleňákov výklad rozdielu medzi opisom a reprezentáciou, ktorý má pravdepodobne omnoho širšiu platnosť a nevzťahuje sa len na historické diela. Za úvahu stojí možnosť prenesenia tohto rozlíšenia aj do oblasti iných vedných disciplín.

Po dvoch prípravných častiach práce, ktoré sú venované výkladu Ankersmitovej pozície Zeleňák prináša tri vlastné interpretácie, ktoré kreatívnym spôsobom rozvíjajú narativizmus, prekračujú rámec Ankersmitovej pozície a tým ju objasňujú.

Tretia časť, nazvaná *Goodmanovský výklad*, obsahuje stručný výklad teórie reprezentácie predloženej Nelsonom Goodmanom. Podľa tejto teórie vo vzťahu k určitej reprezentácii si môžeme položiť dve zásadne odlišné otázky – *Čo daná reprezentácia denotuje?* a *O aký druh reprezentácie ide?* Zeleňák ukazuje, ako je možné toto Goodmanovské rozlíšenie aplikovať na Ankersmitovu teóriu a objasniť tak povahu historickej reprezentácie.

Vo štvrtej časti, nazvanej *Holistický výklad*, autor dáva do súvisu Ankersmitov narativizmus s quineovským holizmom. Najprv stručne vykladá atomistický pohľad na vedecké teórie, podľa ktorého existujú určité propozície či vety jazyka (nazývané observačné tvrdenia alebo protokolárne vety), ktoré bezprostredne opisujú fakty či stavy sveta. V opozícii k tejto pozícii sa zrodil holizmus, podľa ktorého sa ku skutočnosti nevzťahujú jednotlivé vety izolovane, ale až v rámci teórie. V tejto súvislosti Zeleňák cituje na s. 79 svojej práce Quina, podľa ktorého „*celá veda sa podobá silovému poľu, ktorého hraničné podmienky predstavujú skúsenosť. ... Ale pole ako celok je tak slabo určené svojimi hraničnými podmienkami...*“. V tejto súvislosti treba poznamenať, že príslušné podmienky sa nazývajú okrajové a nie hraničné (to je problém prekladateľa, ktorého preklad Zeleňák cituje) pričom za normálnych okolností, v protiklade s tým čo hovorí Quine, zadávajú príslušné pole jednoznačne. To samozrejme znamená, že Quine nesprávne zvolil ilustráciu svojej pozície, nič to však nemení na plauzibilitu obhajovanej tézy. Zeleňák Quineov holizmus veľmi zaujímavo aplikuje na Ankersmitov narativizmus. Na jednej strane ukazuje, že quineovská téza o nedourčnosti teórie pozorovaním má pri aplikácii na Ankersmitovu teóriu za následok nedourčenosť historického textu dátami z pramenných materiálov – tézu, ktorú Ankersmit sám explicitne obhajoval.

Okrem tohto pozitívneho aspektu Zeleňák prináša aj kritiku Ankersmitových výrokov, že na úrovni jednotlivých tvrdení historického textu existuje bezproblémová korešpondencia príslušných tvrdení s historickými faktami. Podľa Zeleňáka túto pozíciu treba odmietnuť, čo však údajne neprináša nabúranie, ale skôr posilnenie pozície narativizmu. Bude zaujímavé počkať na reakciu samotného Ankersmita. V poznámke na s. 75 sa píše, že tieto myšlienky už boli publikoval v práci (Zeleňák 2009), ktorá však nie je v zozname literatúry, preto sa nedá zistiť, či ide o prácu v anglickom jazyku, na ktorú by Ankersmit mohol prípadne reagovať.

V piatej, záverečnej časti práce, nazvanej *Fregeovský výklad*, autor ukazuje ako je možné Fregeho teóriu o zmysle a denotáte použiť na objasnenie niektorých aspektov Ankersmitovho narativizmu. Zeleňák používa epistemologický výklad Fregeovho pojmu zmyslu ako spôsobu danosti denotátu aby Ankersmitove výroky o tom, že historické diela prinášajú kognitívne perspektívy na minulé dianie interpretoval tak, že ide o rôzne zmysly či spôsoby danosti. Táto interpretácia umožňuje prirodzene vysvetliť pluralitu historických diel bez toho, aby to nutne viedlo k relativizmu či ľubovôli.

Celkovo možno konštatovať, že práca je napísaná na vysokej profesionálnej úrovni. Autor sa orientuje v súčasných diskusiách, má prehľad o svetovej literatúre (zoznam použitej literatúry má 11 strán, pričom uvádzané tituly sú aj skutočne v texte použité) a dokáže presne, jasne a prístupne vyložiť diskutovanú pozíciu. Práca obsahuje originálny príspevok k rozvoju narativizmu, ktorý z veľkou pravdepodobnosťou vyvolá medzinárodný ohlas.

Predložená práca Eugena Zeleňáka *Tri výklady narativizmu Franka Ankersmita* jednoznačne **spĺňa požiadavky** kladené na habilitačné práce a preto **odporúčam aby bola prijatá** ako habilitačná práca v obore *Systematická filozofia*.

V Prahe 29. 8. 2014

.....
Prof. RNDr. Ladislav Kvasz, Dr.
Filosofický ústav AV ČR